

นโยบายการพัฒนา และผลกระทบต่อชุมชนอ่าวป่าคลอก จังหวัดภูเก็ต

Policy Developments and Impact to Paklok Bay Community, Phuket

โชติ ถาวร (Chot Tavorn)^{1*} ดร.สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (Dr.Somsak Srisontisuk)**
ดร.โนริยุกิ ซูซูกิ (Dr.Noriyuki Suzuki) *** ดร.ชนิษฐา นันทบุตร (Dr.Khanitta Nanthabut)****

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์นโยบายการพัฒนาของรัฐบาลที่ส่งผลกระทบต่อประชาชนในชุมชนอ่าวป่าคลอก จังหวัดภูเก็ต เป็นการวิจัยในเชิงคุณภาพ โดยการสังเกต สัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม กับผู้ให้ข้อมูลหลัก (key informants) ได้แก่ ผู้นำชุมชน แกนนำและสมาชิกกลุ่ม และประชาชน ผลการวิจัยพบว่า นโยบายการพัฒนาของรัฐบาลที่ส่งผลกระทบต่อประชาชนในชุมชนอ่าวป่าคลอก ได้แก่ การสัมปทานป่าชายเลน การส่งเสริมการเลี้ยงกุ้งกุลาดำ การประมงพาณิชย์ และการส่งเสริมการท่องเที่ยว และนโยบายดังกล่าว ทำให้ประชาชนมีอาชีพรายได้ และความเป็นอยู่ในสังคมสมัยใหม่ที่ดีขึ้น แต่อีกด้านหนึ่งทำให้ประชาชนมีหนี้สิน การขายที่ดิน การย้ายที่อยู่อาศัย ปัญหาสังคม และความปลอดภัยในชีวิต

ABSTRACT

The main purposes of this article are to study, and to analyze the development policies that impact on people in the Paklok Bay community. Qualitative methods were used. Observation, interview and focus group interviews with key informants such as community leaders, group leaders, and also people living in Paklok Bay were used. The result showed that the development policies of the government that affect to people in Paklok Bay community were the forest concessions, black tiger prawn farming, the commercial fishery, and tourism promotion. Such policies have both positive and negative impact on people in community. The negative impact are that people have occupations, more income, and better-being in modern society. The positive impact are that people have more debt, living place transfer, land sale, residential mobility, social problems, and safety in daily life.

คำสำคัญ: นโยบายรัฐบาล ป่าชายเลน ชุมชนอ่าวป่าคลอก

Key Words: Government policy, Mangrove forest, Paklok Bay communities

¹ Corresponding author: ctavorn@gmail.com

* นักศึกษา หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสังคมวิทยา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

** รองศาสตราจารย์ ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

*** ศาสตราจารย์ Faculty of Law and Letter, University of the Ryukyus, ประเทศญี่ปุ่น

**** รองศาสตราจารย์ สาขาวิชาการพยาบาลเวชปฏิบัติชุมชน คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

บทนำ

ประเทศไทย เป็นประเทศที่มีพื้นฐานของสังคมเกษตรกรรม ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนขึ้นอยู่กับทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่หลากหลายและมีความซับซ้อนในเชิงชีวภาพ ตั้งแต่บนยอดเขาจนถึงชายฝั่งทะเล เกิดการพัฒนาเป็นภูมิปัญญาเพื่อดำรงชีวิตอยู่ที่สอดคล้องกับสภาพธรรมชาติของแต่ละพื้นที่ [1, 2]

อย่างไรก็ตาม การพัฒนาประเทศไทย โดยเฉพาะตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับแรก ตั้งแต่ พ.ศ.2504 เป็นต้นมา ด้านหนึ่งทำให้เศรษฐกิจของประเทศดีขึ้น แต่บทสรุปของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) พบว่า “เศรษฐกิจก้าวหน้า แต่สังคมและทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีปัญหา และการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืน” [3] กล่าวคือ แม้ความเป็นอยู่ของประชาชนดีขึ้น ทั้งโครงสร้างพื้นฐาน การศึกษาคมนาคม ฯลฯ แต่อีกด้านหนึ่งการพัฒนาได้ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงในชีวิตของประชาชนในสังคมไทย มีค่านิยมเป็นวัตถุนิยมมากขึ้น การเอาใจเอาเปรียบ การเจ็บป่วยด้วยโรคใหม่ ๆ ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ป่าไม้ ดิน น้ำ และอากาศ ถูกทำลาย และมลพิษทางสิ่งแวดล้อม เช่นเดียวกับผลการประเมินสภาพแวดล้อมการพัฒนาประเทศในกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 [4] พบว่า ประเทศไทยมีความเสี่ยงที่ต้องเตรียมเผชิญพร้อมทั้งการบริหารภาครัฐอ่อนแอ ค่านิยมความดีงามเสื่อมถอยและประเพณีดั้งเดิมถูกบิดเบือน รวมทั้งฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีแนวโน้มเสื่อมโทรมรุนแรง

เช่นเดียวกับ จังหวัดภูเก็ต ซึ่งตั้งอยู่ภาคใต้ฝั่งตะวันตกของประเทศไทย เป็นจังหวัดที่มีสภาพเป็นเกาะล้อมรอบด้วยทะเล มีเกาะเล็ก ๆ ล้อมรอบมากมาย เป็นจังหวัดที่มีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติตั้งแต่ยอดเขาจนถึงชายฝั่งและทะเล เป็นจังหวัดหนึ่ง ที่ได้รับผลจากนโยบายการ

พัฒนาของรัฐบาลทุกยุคสมัยเป็นต้นมา จนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะอ่าวป่าคลอก อำเภอถลาง ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงของเกาะภูเก็ต ฝั่งอ่าวพังงา เป็นพื้นที่ซึ่งยังคงความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ ตั้งแต่ยอดเขาพระแทว จนถึงป่าชายเลน และทะเลอ่าวป่าคลอก และกำลังเป็นที่ต้องการของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทย และชาวต่างประเทศ เป็นพื้นที่รองรับการขยายตัวตอบสนองการท่องเที่ยวในอนาคต เนื่องจากชายฝั่งด้านตะวันตกของเกาะภูเก็ต ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวหลักของเกาะภูเก็ต เช่น หาดป่าตอง หาดสุรินทร์ หาดกะตะและกะรน เริ่มมีขีดจำกัดในการขยายตัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังเหตุการณ์คลื่นสึนามิ เมื่อปลายปี พ.ศ.2547 ชายฝั่งทะเลด้านตะวันออกของเกาะภูเก็ตมีความปลอดภัยสูงกว่า ประกอบกับยังสามารถเชื่อมโยงไปยังแหล่งท่องเที่ยวอื่นในอ่าวพังงาและจังหวัดใกล้เคียงได้สะดวก การเข้ามาของการท่องเที่ยวดังกล่าวส่งผลกระทบต่อทั้งด้านบวกและด้านลบต่อประชาชนในชุมชนอ่าวป่าคลอก หลีกเลียงไม่ได้

อย่างไรก็ตาม ก่อนหน้านี้ชุมชนอ่าวป่าคลอกได้เผชิญกับผลของนโยบายการพัฒนาของรัฐบาลหลายประการ ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งเป็นแหล่งหาเลี้ยงชีวิตของประชาชนในชุมชนได้รับผลกระทบอย่างชัดเจน จนนำมาสู่การลุกขึ้นมาต่อสู้คัดค้านของประชาชนในชุมชนอ่าวป่าคลอก ตั้งแต่ พ.ศ. 2535 เป็นต้นมา

ดังนั้น บทความนี้จึงนำเสนอ โดยเนื้อหา นโยบายการพัฒนาของรัฐบาล ตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 พ.ศ.2504 เป็นต้นมา ที่เกี่ยวข้องกับชุมชนอ่าวป่าคลอก และส่งผลกระทบต่อชีวิตของประชาชนในชุมชน ได้แก่ การสัมปทานป่าชายเลน เพื่อเป็นวัตถุประสงค์สำหรับเตาเผาถ่านเชิงพาณิชย์ และการส่งเสริมการเลี้ยงกุ้งเพื่อเป็นสินค้าส่งออก การเข้ามาของเรือประมงพาณิชย์ (อวนลาก อวนรุน) รวมทั้ง นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวของรัฐบาลที่มีเป้าหมายนำทรัพยากรทางธรรมชาติที่มีอยู่หลากหลาย เปลี่ยนเป็นสิ่งที่

มีมูลค่าทางเศรษฐกิจ ก่อนหน้านั้นขยายตัวในพื้นที่ชายทะเล ฝั่งตะวันตกของเกาะภูเก็ตที่มีชายหาดทรายสวยงาม แต่หลังเหตุการณ์คลื่นสึนามิ เมื่อปี พ.ศ. 2547 และสถานที่ท่องเที่ยวชายฝั่งทะเลตะวันตกเริ่มมีข้อจำกัดที่มีความแออัด และขยายตัวยากมากขึ้น การท่องเที่ยวจึงเริ่มขยายตัวมายังฝั่งทะเลตะวันออกของเกาะ คือ พื้นที่อ่าวป่าคลอก และอ่าวใกล้เคียงเพิ่มมากขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์นโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจของรัฐบาลที่มีผลกระทบต่อชุมชนอ่าวป่าคลอก
2. เพื่อวิเคราะห์ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมจากนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจของรัฐบาลต่อชุมชนอ่าวป่าคลอก

วิธีการวิจัย

งานวิจัยเรื่องนี้ เป็นการวิจัยในเชิงคุณภาพ โดยรวบรวมข้อมูล จากการสังเกต การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่มย่อย และเอกสารที่เกี่ยวข้อง โดยการสังเกตผู้วิจัยเข้าไปอาศัยอยู่ในชุมชนบางช่วงเวลา เพื่อศึกษาบริบทของชุมชนและการปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชน และกับสภาพแวดล้อม สำหรับการสัมภาษณ์ ใช้แนวคำถาม และแนวการสัมภาษณ์เป็นแนวทางการเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 10 คน ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้นำชุมชน แกนนำและสมาชิกกลุ่ม และประชาชนทั่วไปในชุมชนอ่าวป่าคลอก โดยผู้นำชุมชน เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้อาวุโส ซึ่งเป็นกลุ่มบุคคลที่อาศัยอยู่ในชุมชนมาเป็นเวลานาน รับรู้การเคลื่อนไหว พลวัตรชุมชน และบทบาทในการพัฒนาชุมชนมาตลอด ส่วนแกนนำและสมาชิกกลุ่มเป็นกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการจัดการปายาเลนมาตั้งแต่ต้นจนถึงปัจจุบัน เช่น กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง กลุ่มเยาวชนอนุรักษ์ฯ เป็นต้น และประชาชนที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับกลุ่มอนุรักษ์ฯ แต่เป็นกลุ่มคนที่อยู่ในชุมชนมาเป็นเวลานานและ

เห็นการเคลื่อนไหวในมิติการพัฒนาของชุมชนมาโดยตลอด และมีการสนทนากลุ่มย่อย ชุมชนละ 1 ครั้ง ผู้เข้าร่วมเป็นแกนนำกลุ่มอนุรักษ์ฯ ของทั้ง 2 ชุมชน การวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงคุณภาพ จากมุมมองของคนใน คือ การสะท้อนมุมมองของผู้นำชุมชน แกนนำกลุ่มและสมาชิกกลุ่ม และประชาชนในชุมชนอ่าวป่าคลอกที่ได้รับผลกระทบจากการพัฒนาจากนโยบายของรัฐบาลดังกล่าว ซึ่งเป็นผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อประชาชนในชุมชนทั้งในเชิงบวก และเชิงลบ

ผลการวิจัย

1. นโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจของรัฐบาลที่มีผลกระทบต่อชุมชนอ่าวป่าคลอก

ชุมชนอ่าวป่าคลอก เป็นชุมชนเล็กๆ แห่งหนึ่งในเกาะภูเก็ต ซึ่งตั้งอยู่ในภาคใต้ฝั่งตะวันตก ประกอบด้วยจังหวัดสตูล ตรัง กระบี่ พังงา ภูเก็ต และระนอง มีลักษณะภูมิประเทศเป็นพื้นที่ชายฝั่ง และเกาะเป็นจำนวนมาก เป็นพื้นที่ที่ยังมี ป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ ส่วนใหญ่เป็นป่าไม้เขตร้อนชื้นหรือป่าดงดิบรองลงมาเป็นป่าชายเลนหลากหลายชนิด และยังมีเกาะปะการังฟอสซิลหลากหลายชนิด เช่น ยางพารา ปาล์มน้ำมัน เงาะ ทุเรียน ลองกอง ฯลฯ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีแร่ธาตุที่สำคัญจำนวนมาก เช่น แร่ดีบุก วุลแฟรม พลวง แบไรท์ ยิปซัม และแมงกานีส โดยเฉพาะแร่ดีบุกเป็นแร่เศรษฐกิจที่สร้างรายได้ให้กับประเทศมาเป็นเวลานานก่อนการท่องเที่ยวจะเข้ามา ประชากรในจังหวัดพื้นที่ฝั่งทะเลตะวันตกมีหลากหลายชาติพันธุ์ ส่วนใหญ่เป็นคนไทยเชื้อสายจีน นับถือศาสนาพุทธ ซึ่งเป็นกลุ่มชาวจีนฮกเกี้ยน และจีนแคะ ที่อพยพมาจากจีนตอนใต้เพื่อมาเป็นกสิกรับจ้างทำเหมืองแร่ดีบุก นอกจากนี้ยังมีชาวมุสลิม และกลุ่มชนดั้งเดิม ได้แก่ พวกเงาะซาไก และชาวเลเผ่าอูรักละโว้ หรือชาวน้ำ เป็นต้น การที่ประชาชนในภาคใต้ฝั่งตะวันตกมีปฏิสัมพันธ์กับผู้คนที่หลากหลาย ทำให้เป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายและผสมผสานกันทางภาษา วัฒนธรรม

ประเพณี อาหารการกิน [5] ได้สัมผัสกับกระแสโลกาภิวัตน์ในยุคแรกผ่านกลุ่มคนที่หลากหลายผ่านเข้ามาอยู่เสมอ ทั้งการค้าขาย การทำมาหากิน เผยแพร่ศาสนา เป็นต้น

ในอดีตเกาะภูเก็ตมีแร่ดีบุก ที่มีความสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของจังหวัดภูเก็ตระหว่าง พ.ศ.2484-2530 ก่อนที่จะเปลี่ยนมาเป็นอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในเวลาต่อมา เนื่องจากในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 การค้าดีบุกไม่สามารถส่งผลผลิตออกจำหน่ายไปยังตลาดโลกได้ ขณะเดียวกันหลังสงครามโลกราคาแร่ดีบุกอยู่ในภาวะทรงตัว และการเกิดสงครามเป็นเวลานานทำให้เหมืองแร่ต้องหยุดกิจการ อุปกรณ์ทำเหมืองถูกทิ้งร้าง เสียหาย การฟื้นฟูเหมือง การจ้างแรงงาน การซ่อมแซมและซื้ออุปกรณ์ รวมทั้งการขุดลอกเหมืองใหม่ต้องใช้เงินทุนสูง นายเหมืองบางส่วนจึงหันไปประกอบอาชีพอื่นโดยเฉพาะการเกษตร โดยการปลูกยางพารา ทำสวนมะพร้าว ขณะเดียวกันในช่วงทศวรรษที่ 2510 รัฐบาลเริ่มมีนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างชัดเจน และเกาะภูเก็ตเป็นพื้นที่หนึ่งที่รัฐบาลให้ความสนใจพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวระดับโลก [5] ในปี พ.ศ.2528 มีการประกาศยกเลิกภาษีดีบุกโลก เรื่องจากราคาดีบุกตกต่ำอย่างมากไม่อาจกำหนดราคาได้ ทำให้การท่องเที่ยวซึ่งเป็นอีกทางเลือกหนึ่ง จึงเข้ามาแทนที่อย่างเต็มตัวตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา และตั้งแต่ พ.ศ.2533 รัฐบาลกำหนดให้จังหวัดภูเก็ตเป็นเมืองหลักด้านการท่องเที่ยวตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 [6] ในสมัยพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ นายกรัฐมนตรี มีนักธุรกิจชาวสวิสเซอร์แลนด์ (นายบรูซ แรพพอร์ท) มาขอเช่าที่ดินสาธารณะบริเวณท่าฉัตรไชย ซึ่งเป็นที่สงวนทุ่งเลี้ยงสัตว์ชังซอน และต่อมาในสมัยพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ นายกรัฐมนตรี สัญญาเช่านี้ได้ถูกเปิดเผยพบว่า ที่ดินขอเช่ามีเนื้อที่ประมาณ 2,800 ไร่ ระยะเวลา 99 ปี เพื่อทำโครงการเมืองท่องเที่ยวนานาชาติ มีโรงแรมระดับห้าดาว 7 แห่ง มีท่าเทียบเรือ หรือ มารีน่า และจะเปลี่ยนแปลงสภาพ

พื้นที่ เช่น ตัดถนนสายใหม่ไม่เลียบหาดทรายแก้ว ดังเช่นปัจจุบัน เพื่อไม่ให้คนภายนอกบริเวณโรงแรม แต่เมื่อโครงการนี้ได้รับการคัดค้านจากคนเกาะภูเก็ตอย่างหนัก ทำให้โครงการนี้ถูกระงับในปีต่อมา เช่นเดียวกับความพยายามก่อสร้างโรงงานแทนทาลัมในเขตอำเภอเมืองภูเก็ต ที่เหมือนกับสวนทางกระแสการพัฒนาเกาะภูเก็ตไปสู่การเป็นเมืองท่องเที่ยวนานาชาติ ที่จะส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและนักท่องเที่ยว ทำให้การก่อสร้างโรงงานต้องยุติลงเช่นกัน เมื่อประชาชนบนเกาะภูเก็ตร่วมมือกันคัดค้านอย่างกว้างขวาง จนเกิดการเผาโรงงาน

อย่างไรก็ตาม นโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจของรัฐบาลที่มีผลกระทบต่อชุมชนอ่าวป่าคลอก ตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พ.ศ. 2504 เป็นต้นมา ได้แก่ นโยบายการสัมปทานป่าชายเลน นโยบายส่งเสริมการทำนากุ้งกุลาดำ นโยบายส่งเสริมการประมงพาณิชย์ (อวนลาก อวนรุน) และนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยว ดังนี้

1.1 นโยบายการสัมปทานป่าชายเลน เป็นนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจของรัฐ มีขึ้นก่อนที่ประเทศไทยประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พ.ศ. 2504 กล่าวคือ เกิดขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2496 แต่เป็นการอนุญาตในระยะสั้น และผู้ได้รับการอนุญาตบางส่วนไม่ดูแลรักษา ต่อมาเมื่อประมาณ พ.ศ. 2509 รัฐบาลอนุญาตให้สัมปทานป่าไม้ในระยะยาว [7] รวมทั้งการสัมปทานชายเลนแก่เอกชน เพื่อนำไม้เผาถ่านเชิงพาณิชย์ การเผาถ่านเชิงพาณิชย์ ชุมชนอ่าวป่าคลอก เป็นชุมชนที่มีป่าชายเลน 3 แปลง อยู่ในพื้นที่บ้านบางโรง 1 แปลง พื้นที่ 300 ไร่ และบ้านป่าคลอก 2 แปลง พื้นที่รวม 774 ไร่ และการสัมปทานป่าชายเลน เป็นนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจของรัฐบาลอย่างแรกส่งผลกระทบต่อชุมชนอ่าวป่าคลอก โดยการนำป่าชายเลนทำเป็นวัตถุดิบโรงเผาถ่าน หรือ เต่าถ่าน ซึ่งจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก พบว่า มีการทำเตาเผาถ่านเชิงพาณิชย์ขนาดใหญ่ 2 เตา ตั้งอยู่ทางไปท่าเรือบางโรง หยุดดำเนินการหลังนโยบายยกเลิกสัมปทานป่าชายเลน

เมื่อ พ.ศ.2529 ทำให้ป่าชายเลนในชุมชนอ่าวป่าคลอก ทั้ง 3 แปลงกลับมาอุดมสมบูรณ์อีกครั้งหนึ่ง จนทำให้พื้นที่ป่าชายเลน 2 แปลง ในชุมชนบ้านป่าคลอกได้รับการจดทะเบียนจากกรมป่าไม้ให้เป็น “ป่าชายเลนชุมชน” เป็นการยอมรับให้ประชาชนในชุมชนจัดการป่าชายเลนร่วมกับหน่วยงานของรัฐ โดยประชาชนเป็นผู้ดูแล ฝักระวังการใช้ประโยชน์ที่ไม่ถูกต้องตามกติกาของชุมชน ขณะที่อีก 1 แปลงในชุมชนบ้านบางโรง ประชาชนใช้ประโยชน์เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ มีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนแทบทุกวัน

1.2 นโยบายส่งเสริมการเลี้ยงกุ้งกุลาดำ การเลี้ยงกุ้งกุลาดำแบบฟาร์ม เกิดขึ้นครั้งแรกในโลกเมื่อ ปี ค.ศ.1930 โดยการคิดค้นของชาวญี่ปุ่น Motosaku Fukinaga และในเวลาต่อมาเกิดขึ้นแพร่หลายในหลายประเทศทั้งยุโรป อเมริกา และเอเชีย สำหรับเอเชีย ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน และไต้หวัน ถือเป็นประเทศชั้นนำในการเลี้ยงและส่งออกกุ้งของโลก การเกิดโรคระบาดในประเทศไต้หวัน เมื่อปี ค.ศ.1987-1988 ทำให้มีการขยายฐานการผลิตมายังประเทศฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย และประเทศไทย ซึ่งมีการเลี้ยงกุ้งแบบชาติมาหลายทศวรรษแล้ว [8] สำหรับการเลี้ยงกุ้งกุลาดำในประเทศไทย เริ่มต้นเมื่อประมาณ พ.ศ.2515 โดยกรมประมงทำการเพาะเลี้ยงพันธุ์กุ้งและนำไปให้เกษตรกรไปปล่อยในนาุ้งธรรมชาติ ทำให้เพิ่มผลผลิตมากขึ้น และส่งผลให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มมากขึ้นด้วย ประกอบกับการนำเทคโนโลยีมาจากประเทศไต้หวัน ระหว่างปี 2528-2531 การส่งออกกุ้งกุลาดำ ที่ขยายตัวอย่างรวดเร็ว และราคากุ้งขยับสูงขึ้นเรื่อย ๆ [9] จึงเป็นยุคทองการเลี้ยงกุ้งของประเทศไทย มีการขยายตัวจากภาคกลางสู่ภาคตะวันออก และภาคใต้ฝั่งทะเลอันดามัน ส่วนใหญ่อยู่ในเขตจังหวัดพังงา กระบี่ และตรัง สำหรับจังหวัดภูเก็ต ในปี พ.ศ. 2542 มีถึง 126 ราย แต่พื้นที่เลี้ยงกุ้งกุลาดำมีแนวโน้มลดลงเรื่อย ๆ ในปี พ.ศ. 2556 เหลือเพียง 68 ราย เนื้อที่ 1,400 ไร่ [10] และพื้นที่เลี้ยงกุ้งอยู่บริเวณฝั่งทะเลด้านตะวันออก

ของเกาะภูเก็ต หรือ อ่าวพังงา ได้แก่ บริเวณตำบลเกาะแก้ว อำเภอเมืองภูเก็ต ตำบลศรีสุนทร และตำบลป่าคลอก อำเภอถลาง

สำหรับ การเลี้ยงกุ้งกุลาดำในอ่าวป่าคลอก ขยายมาจากพื้นที่ใกล้เคียง คือ ตำบลเกาะแก้ว และตำบลศรีสุนทร อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต โดยชุมชนบ้านบางลา เป็นพื้นที่แห่งแรกที่มีการเลี้ยงกุ้งเข้ามาถึง ต่อมาขยายตัวเข้าไปยังบ้านบางโรง และบ้านป่าคลอก จนทำให้ชาวบ้านป่าคลอกร่วมกันล้อมจับรถขุดดินที่กำลังเปิดพื้นที่ป่าชายเลน เพื่อเลี้ยงกุ้งกุลาดำ จนกลายเป็นความขัดแย้งระหว่างกลุ่มประชาชนกับนายทุน และนำมาสู่การสังหารแกนนำกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง เมื่อ พ.ศ. 2544 ปัจจุบันยังคงมีฟาร์มเลี้ยงกุ้งกุลาดำอยู่ในพื้นที่ แต่สามารถควบคุมผลกระทบต่อชุมชนได้มากขึ้น

1.3 นโยบายส่งเสริมการทำประมงพาณิชย์ (อวนลากอวนรุน) ประมาณ พ.ศ.2521 เรือประมงพาณิชย์ (อวนลากอวนรุน) เข้ามายังทะเลอ่าวป่าคลอก ซึ่งเรืออวนลากอวนรุน เป็นผลจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 ที่ต้องการเพิ่มประสิทธิภาพการหาปลาเพื่อตอบสนองต่อโรงงานอุตสาหกรรมแปรรูปสัตว์น้ำ ดังนั้นการประมงไทยจึงได้พัฒนา “อวนลาก” เป็นเครื่องมือสำหรับการทำประมงให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยการสนับสนุนจากรัฐบาลให้กับเอกชน เช่นเดียวกับอวนรุนที่พัฒนามาจากเครื่องมือประมงพื้นบ้านที่เรียกว่า “ระวะ” ที่ใช้แรงคนในการขับเคลื่อน มาเป็นเครื่องยนต์ที่มีพลังขับเคลื่อนมากกว่า [11] แต่ด้วยอวนลากอวนรุน เป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพในการจับสัตว์น้ำที่สามารถจับได้ครั้งละมากมาย และสามารถกวาดเก็บสัตว์น้ำได้ลึกเกือบถึงก้นทะเล ทำให้รัฐบาลประกาศไม่ให้เรือประมงพาณิชย์ชนิดนี้เข้ามาจับสัตว์น้ำในพื้นที่ใกล้ชายฝั่ง 3,000 เมตร หรือ 3 กิโลเมตร ซึ่งอนุรักษ์ไว้สำหรับเรือประมงพื้นบ้านและการอนุบาลสัตว์น้ำขนาดเล็กที่อยู่บริเวณชายฝั่งทะเล แต่ก็มีเรือประมงพาณิชย์จำนวนไม่น้อยยังฝ่าฝืน

อ่าวป่าคลอก ซึ่งเป็นเสมือน “หม้อข้าวหม้อแกง” ของชุมชน เพราะเป็นแหล่งอาหารที่ประชาชนในชุมชนสามารถไปหาได้ตลอดเวลาที่ต้องการ ทั้งเวลากลางวัน หรือกลางคืน เวลาค่ำขึ้นและน้ำลง ทั้งนี้เนื่องจากบริเวณอ่าวป่าคลอกที่มองออกไปจากหาดท่าหลาประมาณ 1 กิโลเมตร เป็นบริเวณที่มีหญ้าทะเลผืนใหญ่ที่อุดมสมบูรณ์ที่สุดในบริเวณอ่าวพังงา และพาดยาวตั้งแต่ปลายอ่าวที่ติดกับอ่าวปอ หมู่ที่ 6 ตำบลป่าคลอก และ แหลมยามู มีเนื้อที่ประมาณ 1,000 ไร่ เป็นสถานที่วางไข่ อนุบาลสัตว์ทะเล และที่อยู่อาศัยของสัตว์ทะเลจำนวนมาก อ่าวป่าคลอก จึงเป็นอีกแห่งหนึ่งที่หมายปองของเรือประมงพาณิชย์เหล่านี้ จากการสนทนากลุ่มแกนนำชุมชนให้ความเห็นว่า “...ตอนนั้นช่วงเวลานี้ (ประมาณบ่าย 2 โมง) อวนรุนมารอแล้ว เพราะบริเวณนี้อุดมสมบูรณ์ มีหญ้าทะเล เป็นเสมือนบ้าน ผังอ่าวปอเป็นปะการัง อวนรุนจนหญ้าขาด...”

1.4 นโยบายการส่งเสริมท่องเที่ยว รัฐบาลมีนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยว เมื่อ พ.ศ.2526 ภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ภูเก็ตเป็นพื้นที่เป้าหมายหนึ่งตามนโยบายดังกล่าว ภายหลังความซบเซาของการท่องเที่ยวเมืองพัทยา และภูเก็ตกำลังหาแหล่งรายได้ใหม่เพื่อเข้ามาทดแทนแร่ดีบุก ที่เริ่มตกต่ำเป็นอย่างมาก อย่างไรก็ตาม การท่องเที่ยวในภูเก็ตในช่วงแรก อยู่บริเวณฝั่งทะเลด้านตะวันตกที่มีหาดทรายสวยงาม เช่น หาดป่าตอง หาดกะตะ หาดกะรน หาดราไวย์ และหาดสุรินทร์ เป็นต้น เกาะภูเก็ตจึงเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวทั่วโลก มีนักท่องเที่ยวต่างชาติเดินทางเข้ามาปีละหลายล้านคน

อย่างไรก็ตาม ตั้งแต่ พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา สถานที่ท่องเที่ยวฝั่งตะวันตกเริ่มประสบปัญหาความแออัด และการเดินทางที่มึนงงติดในเมืองเพิ่มขึ้น การเดินทางเริ่มไม่สะดวก ประกอบกับหลังเหตุการณ์คลื่นสึนามิ ปี พ.ศ.2547 ชายฝั่งทะเลด้านตะวันออกของเกาะภูเก็ต เริ่มเป็นที่สนใจของนักลงทุนทั้งชาวไทยและต่างประเทศมากขึ้น ซึ่ง

การท่องเที่ยวเริ่มขยายมายังพื้นที่ตำบลป่าคลอกอำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต เมื่อประมาณ พ.ศ. 2546 เนื่องจาก เป็นพื้นที่ที่มีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมมากมาย เช่น อุทยานแห่งชาติเขาพระแทว น้ำตกบางแป การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ป่าชายเลน การเลี้ยงมุกที่เกาะนาคา เป็นต้น รวมทั้งสามารถเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติในบริเวณอ่าวพังงา จังหวัดกระบี่ และจังหวัดตรัง ด้วยการเดินทางด้วยเรือในเวลาไม่มากนัก ทำให้บริเวณอ่าวป่าคลอก เหมาะแก่การพัฒนาท่องเที่ยวในขนาดของเกาะภูเก็ตเป็นอย่างดี โดยมีท่าเรือ 2 แห่ง คือ อ่าวปอ หมู่ที่ 6 ตำบลป่าคลอก เป็นท่าเรือเหมาะสำหรับนักท่องเที่ยวเดินทางท่องเที่ยวในอ่าวพังงา และท่าเรือบ้านบางโรง ซึ่งเป็นท่าเรือโดยสารประจำทาง และเข้าเหมาะสำหรับเดินทางไปยังอำเภอเกาะยาว จังหวัดพังงา จังหวัดกระบี่ และแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ในอ่าวพังงา นอกจากนี้ยังมีโรงแรม 6 แห่ง รวมทั้งการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เช่น หมู่บ้านจัดสรร ขยายถนน สนามบินพาณิชย์ขนาดเล็ก เป็นต้น เพื่อรองรับการเติบโตด้านการท่องเที่ยวในบริเวณนี้

2. ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมของนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจของรัฐบาลต่อชุมชนอ่าวป่าคลอก

นโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจของรัฐบาลในพื้นที่ชุมชนอ่าวป่าคลอก ทั้ง 4 ประการข้างต้น ได้แก่ นโยบายการสัมปทานป่าชายเลน นโยบายการส่งเสริมประมงเชิงพาณิชย์ (อวนลาก อวนรุน) นโยบายการส่งเสริมการเลี้ยงกุ้งกุลาดำ และนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยว ได้ส่งผลกระทบต่อชุมชนอ่าวป่าคลอกด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ดังนี้

2.1 ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ นโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจของรัฐบาลทั้ง 4 ประการข้างต้น รัฐบาลมุ่งหวังให้ประชาชนในชุมชนมีเศรษฐกิจที่ดีขึ้น กล่าวคือ มีรายได้ มีอาชีพ มีงานทำ ที่สร้างความมั่นคงในชีวิตเพิ่มขึ้น ซึ่งเป็นผลกระทบด้านบวกที่เกิด

ขึ้นต่อชุมชน และผลกระทบของนโยบายดังกล่าว ได้ทำให้ประชาชนในชุมชนบางส่วนมีรายได้ มีอาชีพ และมีงานทำ จากการเป็นลูกจ้างตัดไม้ป่าชายเลนให้กับเตาถ่าน เป็นลูกเรือประมงพาณิชย์ เป็นลูกจ้างบริษัท บางคนพอมีทุนได้ลงทุนเลี้ยงกุ้งกุลาดำ

อย่างไรก็ตาม ผลกระทบที่เกิดขึ้น เป็นด้านลบต่อชุมชนมากกว่า กล่าวคือ การสัมปทานป่าชายเลน ทำให้ไม้ป่าชายเลน ทั้ง 3 แปลงในชุมชน อ่าวป่าคลอก ถูกตัดเกือบหมด นอกจากไม้ป่าชายเลนหายไปแล้ว ยังมีการชะล้างหน้าดิน และการหาสัตว์น้ำในทะเลของชาวประมงพื้นบ้านยากลำบากขึ้น ดังคำสะท้อนของชาวประมงพื้นบ้าน

“...แต่พอป่าหมด อะไรมันหมด ชาวบ้านได้รับผลกระทบ ตั้งแต่การทำมาหากิน การชะล้างของหน้าดิน สมัยก่อนคลองบางม่วง คลองบางด้วน เป็นวังลึกท่วมหัว ตอนนี้น้ำเค็มหัวเขาไม่ได้ ตอนแรกตกปูดำได้เป็นสอ พอป่าหมดไม่มี...”

“...แต่แรกตกปูดำไม่ต้องพายหอย (เครื่องมือจับปู) พาเพียงเชือกสักเส้นกับหินสักลูก พาเหยื่อไป ใช้เชือกตบเตาผูกกับเหยื่อ แล้วเอาระวังตักเอง ชักเอาได้เป็นถั่ง (ถั่ง) น้ำมันกาด แต่ตอนนี้ต้องพายหอย ตอนนี้ไปที่ไหนหาได้ทั้งเพ...”

อย่างไรก็ตาม แกนนำชุมชนอ่าวป่าคลอกให้ความเห็นว่าการสัมปทานป่าชายเลนไม่ส่งผลกระทบต่อป่าชายเลนมากนัก เมื่อเทียบกับการขุดบ่อเลี้ยงกุ้งกุลาดำในพื้นที่ป่าชายเลน เนื่องจาก การสัมปทานป่าชายเลนเพื่อทำเตาเผาถ่าน การตัดไม้ก็ยังเหลือต่อไม้ที่ยังสามารถเติบโตเป็นต้นไม้ในอีกเวลาไม่นาน แต่การทำนากุ้งกุลาดำนั้นทำลายทั้งป่าชายเลน และสัตว์น้ำในทะเล ทั้งหน้าดินที่ถูกทำลาย และน้ำเสียที่เกิดจากบ่อเลี้ยงกุ้ง

“...จากสัมปทานไม้ถ่านไม้ได้รับผลกระทบมาก ยังทอดแหได้ ทำมาหากินได้ แต่บ่อบ่อกุ้งเข้ามาแรงกว่าสัมปทานไม้ถ่าน”

“...สัมปทานไม้ถ่านต้นไม้หายไป พอหยุดไปก็เกิดขึ้นมาแทนบวกกับเราเข้าไปฟื้นฟู เมื่อก่อนหอยจุกแจงยังอุดมสมบูรณ์ เอาไปเฉพาะไม้ ไม้ใหญ่ ส่วน

พื้นดินยังอยู่...”

กล่าวคือ ในพื้นที่ขุดบ่อเลี้ยงกุ้งกุลาดำป่าชายเลนถูกตัดออกไป และขุดเพื่อทำบ่อเลี้ยงกุ้งกุลาดำ นอกจากนี้ในกระบวนการเลี้ยงกุ้งกุลาดำมีการใช้สารเคมี เมื่อเลี้ยงกุ้งเสร็จแล้วในรอบหนึ่งต้องเอาน้ำออกจากบ่อกุ้ง ล้างบ่อกุ้งให้สะอาด เพื่อเตรียมเลี้ยงกุ้งรอบต่อไป น้ำจากบ่อกุ้งที่ผสมด้วยสารเคมีส่งผลกระทบต่อคุณภาพของน้ำในทะเลบริเวณดังกล่าว

เช่นเดียวกับการเข้ามาของเรือประมงพาณิชย์ (อวนลาก อวนรุน) เนื่องจากเป็นเรือประมงขนาดใหญ่ นอกจากจับปลาแต่ละครั้งได้จำนวนมากแล้วยังเป็นเครื่องมือจับปลาที่ทำลายหญ้าทะเลบริเวณอ่าวป่าคลอกเนื้อที่ประมาณ 1,000 ไร่ มากที่สุดในบริเวณเกาะภูเก็ต การลดลงของหญ้าทะเล และปะการัง ซึ่งเป็นแหล่งอนุบาลสัตว์น้ำขนาดเล็ก ส่งผลต่อการลดลงของสัตว์น้ำในทะเลด้วย จากการสนทนากลุ่มกับแกนนำชุมชนให้ความเห็นว่า

“ตอนนั้นช่วงเวลานี้ (ประมาณบ่าย 2 โมง) อวนรุนมารอแล้ว เพราะบริเวณนี้อุดมสมบูรณ์ มีหญ้าทะเล เป็นเสมือนบ้าน ฝั่งอ่าวปอเป็นปะการัง อวนรุนจนหญ้าขาด ...แต่ก่อนแต่ละวันได้ 3 - 400 บาท ตอนนี้ 100 บาทแทบไม่ได้”

เช่นเดียวกับชาวประมงพื้นบ้านที่เคยมีบ้านอยู่บริเวณชุมชนอ่าวป่าคลอก ปัจจุบันอาศัยอยู่ในตัวเมืองภูเก็ต และได้นำเรือมาหาปลาเดือนละ 1 - 2 ครั้ง ให้ความเห็นว่า “เมื่อก่อนหาได้ง่าย แต่เมื่อเรือประมงพาณิชย์เข้ามาจับสัตว์น้ำ ทำให้สัตว์น้ำลดลง การทำมาหากินลำบากขึ้น ...”

สอดคล้องกับอดีตชาวประมงพื้นบ้าน ให้ความเห็นว่าการลดลงของสัตว์น้ำ ในทะเลทำให้ต้องเปลี่ยนอาชีพทำมาหากินบนพื้นแผ่นดินด้วยการเช่าที่ดินของราชพัสดุ ปลูกผักบุงเงินขาย

“...เมื่อก่อนมีเรือลำหนึ่งส่วนใหญ่อยู่ในทะเลหาปลาเกือบทั้งเดือน แต่พอปลาในทะเลหายากขึ้น จึงมาหาอาชีพอื่นทำบนบก โดยเช่าพื้นที่ราชพัสดุที่อาศัยอยู่ตอนนี้ ปลูกผักบุงเงินขายตลาดสดในเมืองภูเก็ต..”

สำหรับ การส่งเสริมการท่องเที่ยว แม้จะทำให้ประชาชนบางส่วนมีงานทำ มีรายได้ที่ชัดเจน แต่ใน “ยุคอุตสาหกรรมไร้ปล่องควัน” [12] หรือ อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ทำให้ประชาชนต้องออกไปทำงานนอกชุมชน บางคนขายที่ดินกลายเป็นพนักงานรักษาความปลอดภัยเฝ้าที่ดินของตนเองที่ขายให้นายทุนทำธุรกิจโรงแรม มีหนี้สิน ขายทรัพย์สิน

2.2 ผลกระทบต่อสังคม นโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจของรัฐบาลข้างต้น ส่งผลกระทบต่อสังคมด้านบวก ทำให้มีโครงสร้างพื้นฐานเข้ามาถึงชุมชนอ่าวป่าคลอก จากเดิมถ้าต้องการเดินทางไปในเมืองภูเก็ต ต้องเดินเท้าหรือนั่งเกวียนจากชุมชนไปที่บ้านท่าเรือเพื่อนั่งรถเข้าไปเมืองภูเก็ต ระยะทางประมาณ 7 กิโลเมตร แต่เมื่อนโยบายการพัฒนาของรัฐบาลเข้ามา มีการตัดถนนสาย 4027 ทำให้การเดินทางของประชาชนสะดวกยิ่งขึ้น รวมทั้งการเดินทางของประชาชนบนเกาะภูเก็ตไปยังเกาะต่าง ๆ ในอ่าวพังงาสะดวกยิ่งขึ้น เพราะมีท่าเรือบางโรง ก่อสร้างขึ้นเพื่ออำนวยความสะดวก อย่างไรก็ตาม เมื่อนโยบายการพัฒนาเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อประชาชนในชุมชน แม้ส่วนหนึ่งทำให้เกิดความแตกแยกในชุมชน แต่ก็มีอีกด้านหนึ่งที่ทำให้ประชาชนในชุมชนรวมกลุ่มกันแก้ไขปัญหา และเกิดความเข้มแข็งมาจนถึงปัจจุบัน ดังคำให้สัมภาษณ์แกนนำชุมชน

“...ส่งผลให้เราเกิดกลุ่มตรงนี้ พอเรามานั่งเฝ้าแล้ว ก็ทำการอนุรักษ์กัน เกิดความคิดตรงนี้ก็ขึ้นมาทำประโยชน์ให้กับคนตรงนี้ ก่อนเกิดกลุ่ม นั่งเถียงกันอีก แต่ค้านเพื่อตีความให้แตกก่อนที่จะตั้ง...ทำให้อยู่ได้ เราทำเพื่อรักษาหม้อข้าวหม้อแกงของเรา...”

อย่างไรก็ตาม ผลกระทบต่อสังคมด้านลบของนโยบายการพัฒนาดังกล่าว ได้แก่ ความขัดแย้งของประชาชนในชุมชนอ่าวป่าคลอก ระหว่างกลุ่มประชาชนที่ต้องการให้มีการพัฒนากระแสหลักกับกลุ่มประชาชนที่ต้องการดำรงชีวิตที่เรียบง่ายเหมือนเดิม เช่น เรือประมงพาณิชย์ กับเรือประมงพื้นบ้าน ซึ่งในชุมชนมีประชาชนบางกลุ่มประกอบอาชีพเรือประมงพาณิชย์ ขณะเดียวกันชาวประมง

พื้นบ้านในชุมชนอ่าวป่าคลอกได้รับผลกระทบจากการเข้ามาของเรือประมงพาณิชย์ เช่นเดียวกับเมื่อมีการเลี้ยงกุ้งกุลาดำ และบุกรุกป่าชายเลน ทำให้ประชาชนในชุมชนอ่าวป่าคลอก ออกมาต่อต้านจนเกิดความขัดแย้ง และแกนนำกลุ่มต่อต้านถูกยิงเสียชีวิต และได้รับบาดเจ็บ นอกจากนี้ เมื่อการท่องเที่ยวเริ่มขยายตัวมายังชุมชนอ่าวป่าคลอก มีความขัดแย้งระหว่างประชาชนในชุมชนด้วยกันเอง และกับนายทุนที่นำโครงการเข้ามา เช่น โครงการพัฒนาแหลมยามูของนายทุนต่างชาติ เพื่อพัฒนาเป็นรีสอร์ทชายกับนักท่องเที่ยว และสร้างท่าเรือบริเวณดังกล่าว การสร้างสนามบินเล็กปิดทางน้ำสาธารณะของหมู่บ้าน นอกจากนี้การขยายถนนจาก 2 ช่องทาง เป็น 4 ช่องทางเพื่ออำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยวที่เดินทางไปยังท่าเรือบางโรง และท่าเรืออ่าวปอ ท่องเที่ยวในอ่าวพังงาและเดินทางไปยังจังหวัดกระบี่ ได้ส่งผลกระทบต่อความปลอดภัยของประชาชนในชุมชนที่ได้รับอุบัติเหตุจากการสัญจรของรถที่เข้ามามากขึ้น และใช้ความเร็วสูง

2.3 ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เป็นผลกระทบต่อชุมชนอ่าวป่าคลอกที่มองเห็นได้ชัดเจน โดยเฉพาะป่าชายเลน และทะเลอ่าวป่าคลอก กล่าวคือ การสัมปทานป่าชายเลน ป่าชายเลนในชุมชนอ่าวป่าคลอกทั้ง 3 แปลง ถูกตัดจนเกือบหมด เพื่อนำมาใช้เป็นวัตถุดิบในเตาเผาถ่าน เช่นเดียวกับ การเลี้ยงกุ้งกุลาดำ การทำนากุ้งบางส่วนได้ทำลายป่าชายเลน และยังมีน้ำเสียลงสู่ลำคลองในบริเวณดังกล่าว ทำให้สัตว์น้ำขนาดเล็กเริ่มหมดไป หายากยิ่งขึ้น จนเป็นผลกระทบต่อการทำอาชีพของประชาชนในชุมชน เช่น กุ้งเคยที่เคยมีความอุดมสมบูรณ์ แต่น้ำเสียจากนากุ้ง ทำให้การทำกุ้งเคยยากลำบากมากขึ้น จนไม่สามารถทำกุ้งเคยขายได้เหมือนที่ผ่านมา ส่วนเรือประมงพาณิชย์ทำให้สัตว์น้ำในทะเลลดลง เนื่องจากเป็นเครื่องมือประมงขนาดใหญ่ ที่จับปลาได้คราวละมาก ๆ แล้วยังจับปลาตัวเล็กตัวน้อยไปด้วย นอกจากนี้ เครื่องมือประมงดังกล่าว ยังทำลายแหล่งปะการังและหญ้าทะเลในทะเลอ่าวป่าคลอก รวมทั้งกระทบต่อการ

ดำรงชีวิตของพญาน สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมที่ยังคงมีอยู่ในบริเวณ และการส่งเสริมการท่องเที่ยว ป่าชายเลน สถานที่สาธารณะถูกบุกรุก เนื่องจากถูกใช้เป็นพื้นที่สร้างโรงแรม รีสอร์ท ทำเทียบเรือ (marina) มีน้ำเสียลงสู่ทะเล และแหล่งน้ำธรรมชาติ นอกจากนี้ป่าธรรมชาติบางส่วนถูกบุกรุกทำลาย ดึงคำสัมภาษณ์ของแกนนำชุมชน

“...ตอนนั้นข้างนอกมีอวนลาก อวนรุน แต่ข้างในป่าชายเลนถูกทำลายด้วยการสัมปทานป่า ทำให้ป่าเสื่อม ตอนแรกตามหลักการสัมปทาน เมื่อสัมปทานแล้วต้องปลูก แต่แทนที่ตัดแล้วปลูก กลายเป็นให้เกิดและเติบโตเองตามธรรมชาติ ป่าเสื่อมโทรม...”

สรุปและอภิปรายผล

จากผลการวิจัยพบว่า นโยบายการพัฒนาของรัฐบาลที่ส่งผลกระทบต่อประชาชนในชุมชนอ่าวป่าคลอก ได้แก่ การสัมปทานป่าชายเลน การทำนา กุ้งกุลาดำ การประมงพาณิชย์ และการส่งเสริมการท่องเที่ยว ได้ส่งผลกระทบต่อประชาชนทั้ง ด้านบวกและด้านลบ กล่าวคือ ด้านบวก ทำให้ประชาชนมีอาชีพและรายได้มากขึ้น มีความเป็นอยู่ตามสังคมสมัยใหม่ตามเป้าหมายของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 เป็นต้นมา ส่วนผลกระทบด้านลบ คือ การลดลงของป่าชายเลน และสัตว์น้ำในทะเล ทำให้ประชาชนหลายครัวเรือนต้องเปลี่ยนอาชีพ มีหนี้สิน ขายทรัพย์สินของตนเอง ความขัดแย้งของประชาชนในชุมชน ระหว่างชุมชน ชุมชนและบุคคลภายนอก

ทั้งนี้เนื่องจากนโยบายการพัฒนาของรัฐบาลภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตั้งแต่ฉบับที่ 1 เป็นต้นมา มีเป้าหมายเน้นการเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ จึงกำหนดทิศทางการพัฒนาประเทศในแต่ละพื้นที่ โดยใช้ทรัพยากรทางธรรมชาติที่มีอยู่เป็นฐานของการพัฒนา โดยการส่งเสริมการปลูกพืชเชิงเดี่ยว เช่น ปลูกปอ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปลูกข้าว ปลูกอ้อยในภาคกลาง ปลูกมันสำปะหลังในภาคตะวันออก รวมทั้งปลูกยางพารา ปาล์มน้ำมัน

และกาแฟ ในภาคใต้ นอกจากนั้นยังส่งเสริมให้มีการจัดตั้งโรงงานอุตสาหกรรม ทั้งเพื่อรองรับการแปรรูปผลผลิตจากเกษตรอุตสาหกรรมข้างต้น และโรงงานอุตสาหกรรม ที่ขยายตัวมาจากต่างประเทศ เช่น โรงงานรถยนต์ โรงงานปุ๋ยเคมี โรงงานเครื่องจักรกล ฯลฯ เป็นต้น

เช่นเดียวกับ รายงานผลการศึกษาคณะพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งภาคใต้ ของสำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ [13] พบว่า “ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งถูกใช้ประโยชน์จนเกิดความเสื่อมโทรม และส่งผลกระทบต่อฐานการสร้างรายได้ของพื้นที่” กล่าวคือ การทำประมงทางทะเลที่เกินศักยภาพการผลิต (over fishing) การประมงผิดกฎหมาย การทำนากุ้ง การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง การก่อสร้างสาธารณูปโภค และกิจกรรมที่ปล่อยน้ำเสียลงสู่ทะเล เป็นสิ่งที่ส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศวิทยาทางทะเลและชายฝั่ง และความเสื่อมโทรมของทรัพยากรมากขึ้น ซึ่งส่งผลต่ออาชีพและรายได้ของประชาชน โดยเฉพาะประมงพื้นบ้าน

อย่างไรก็ตาม ทิศทางและแนวทางการพัฒนาภาคใต้ตามรายงานผลการศึกษาคณะพัฒนาพื้นที่การพัฒนาภาคใต้ เพื่อการเกษตรอุตสาหกรรม และธุรกิจ การท่องเที่ยวเป็นหลัก โดยกำหนดให้จังหวัดภูเก็ตเป็น “ศูนย์กลางการท่องเที่ยวทางทะเลระดับโลก” เชื่อมโยงกับจังหวัดใกล้เคียงคือ พังงา และกระบี่ เช่นเดียวกันเป็นความกังวลของประชาชนในภาคใต้ต่อผลกระทบการพัฒนาโครงการขนาดใหญ่ที่กำลังจะเกิดขึ้น ซึ่งจากการจัดเวทีย่อย 7 จังหวัดภาคใต้ ของบริษัทที่ปรึกษา เพื่อฟังความคิดเห็นของประชาชน ประชาชนแต่ละเวทียืนยันว่า “คนภาคใต้ไม่ต้องการโครงการขนาดใหญ่ หรือ เมกะโปรเจกต์” และยืนยันแนวทางการพัฒนาที่สอดคล้องกับวิถีของคนใต้ เน้นการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น [14]

แนวทางการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคใต้ข้างต้นนี้ จึงเป็นความกังวลของประชาชนในภาคใต้

ที่จะเกิดผลกระทบต่อประชาชนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะเป็นโครงการขนาดใหญ่ที่ไม่ได้อยู่ภายใต้การมีส่วนร่วมนำเสนอความเห็นของประชาชนอย่างแท้จริง เป็นการเอื้ออำนาจให้กับนายทุน เพื่อการขยายธุรกิจในพื้นที่มากขึ้นเท่านั้น ซึ่งสอดคล้องกับมติคณะรัฐมนตรี ชุด นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร เมื่อการประชุมคณะรัฐมนตรีสัญจร ครั้งที่ 3 ณ จังหวัดภูเก็ต ระหว่างวันที่ 19-20 มีนาคม 2555 [15] อนุมัติโครงการ เพื่อพัฒนาพื้นที่จังหวัดภาคใต้กลุ่มอันดามัน 4 จังหวัด คือ พังงา ภูเก็ต กระบี่ และตรัง เป็นโครงการก่อสร้างขนาดใหญ่ทั้งสิ้น ไม่มีประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาสิทธิของชุมชน และประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากการพัฒนาที่กล่าวมาข้างต้นแต่อย่างใด

เช่นเดียวกับ ชาวชนในชุมชนอ่าวป่าคลอก สะท้อนอนาคตของอ่าวป่าคลอก ว่าอยากให้อ่าวป่าคลอกมีสภาพเช่นนี้ตลอดไป คนทั่วไปสามารถเข้ามาใช้ประโยชน์พักผ่อนได้ ไม่อยากให้มีโรงแรม

“ไม่อยากจะท่องเที่ยวเข้ามา เพราะที่ยามูปล่อยน้ำ ภูเขาทะเลตาย ฝั่งนาคาอวนรุน อยากรู้ที่พักผ่อนเสาร์ อาทิตย์ ตอนนี้มีชายหาด แต่ไม่สวยงามเหมือนในยาง...ที่คิดว่ามีโรงแรมแล้วมีงานทำ คิดผิดแล้ว ตอนแรกอาจจะจริง แต่ถ้าภูเก็ตไม่มีชื่อเสียงแล้ว ภูเก็ตกลับไปหาปลาเหมือนเดิม”

นอกจากนั้นวิสัยทัศน์การพัฒนาจังหวัดภูเก็ต [16] ที่สอดคล้องกับแผนปฏิบัติการภายใน ยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจภาคใต้ของสำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ กำหนดให้เป็น “ศูนย์กลางการท่องเที่ยวทางทะเลระดับโลก มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีเอกลักษณ์วัฒนธรรมและมีการพัฒนาที่ยั่งยืน” โดยใช้ประเด็นด้านที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ของเกาะภูเก็ตเพื่อเชื่อมโยงภาคใต้กับภูมิภาคเอเชีย และกลุ่มจังหวัด รวมทั้งการเตรียมการรับยุทธศาสตร์ด้านพลังงาน และ Land Bridge ของรัฐบาล ซึ่งแผนพัฒนาของจังหวัดภูเก็ต ดังกล่าวไม่สอดคล้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่มีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม และการพัฒนาที่ยั่งยืนของเกาะภูเก็ต แม้แต่น้อย และยังทำให้ภูเก็ตไปสู่การเป็นศูนย์กลาง

การท่องเที่ยวระดับโลก ที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิต และทรัพยากรธรรมชาติในเกาะภูเก็ตโดยเฉพาะ “อ่าวป่าคลอก” อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ดังนั้น จากผลการวิจัยนี้จึงขอเสนอในเชิงนโยบายต่อรัฐบาล คือ การพัฒนาฝั่งอันดามันและจังหวัดภูเก็ต ควรอยู่บนฐานของทรัพยากรของชุมชน และเป็นการพัฒนาที่ทำให้ประชาชนมีความมั่นคงในชีวิต มากกว่าความมั่นคงทางเศรษฐกิจของรัฐ การคำนึงถึงความมั่นคงทางอาหารของประชาชนในเกาะภูเก็ต ในปัจจุบันต้องพึ่งพาอาหารจากนอกเกาะเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งความสมบูรณ์และหลากหลายทางชีวภาพ ตั้งแต่ยอดเขาพระแทว จนถึงชายฝั่งและทะเลอ่าวป่าคลอกให้เป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่สามารถเลี้ยงประชาชนในชุมชนอ่าวป่าคลอกและเกาะภูเก็ตในภาวะวิกฤตได้

ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยข้างต้น ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ผลการวิจัยข้างต้นพบว่า ทิศทางการพัฒนาภาคใต้ และจังหวัดภูเก็ต รัฐยังคงให้ความสำคัญกับการพัฒนาเพื่อการเติบโตทางเศรษฐกิจโดยใช้การท่องเที่ยวซึ่งมีทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมเป็นทุนในการพัฒนา โดยยังละเลยผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชุมชนดั้งเดิม ที่ประชาชนยังพอใจที่จะใช้ชีวิตกับฐานทรัพยากรที่มีอยู่ ซึ่งหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องต้องมีนโยบายเชิงป้องกันพื้นที่อ่าวป่าคลอก ให้ยังคงความหลากหลายทางชีวภาพและประชาชนสามารถใช้ชีวิตได้ดั้งเดิม

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

หน่วยงานของรัฐ ควรใช้ความอุดมสมบูรณ์ของอ่าวป่าคลอกด้านทรัพยากรธรรมชาติ ตั้งแต่ยอดเขา จนถึงทะเลอ่าวป่าคลอก เป็นแหล่งอาหาร เพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหารสำหรับเลี้ยงชีพคนภูเก็ตในยามที่เกิดวิกฤติ

3. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป
ควรวิจัยเกี่ยวกับ การสร้างความมั่นคง
ในชีวิตของประชาชนในชุมชนอ่าวป่าคลอก ท่ามกลาง
การรุกคืบเข้ามาของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณกรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวง
วัฒนธรรม ที่ให้การสนับสนุนทุนส่งเสริมการวิจัย
ประจำปีงบประมาณ 2554 และขอขอบคุณแกนนำ
ชุมชน กลุ่ม และประชาชนในชุมชนอ่าวป่าคลอก
ทุกท่าน ที่ได้มีส่วนช่วยให้งานวิจัยนี้สำเร็จลงได้ด้วย
ดีรวมทั้ง คุณธนู แนบเนียน และเจ้าหน้าที่องค์กร
ความเพื่อการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติอันดามัน
(ARR) ที่ให้คำแนะนำตลอดระยะเวลาที่เก็บข้อมูล

เอกสารอ้างอิง

1. United Nations Thailand. 2006. *United Nations Thailand*. Retrieved June 7, 2012, from United Nations Thailand intranet: <http://www.un.or.th/thai/thailand/geography.html>
2. Baimai, W. 2005. *Biological variety of Thai culture and society*. Bangkok: Churn-pim Printing. [Thai]
3. Office of the National Economic and Social Development Board (NESDB). 1997. *The eighth national economic and social development plan (1997-2001)* Retrieved from <http://www.nesdb.go.th/Portals/0/news/plan/eng/The%20National%20Economic%20and%20Social%20Development%20Plan%281997-2001%29.pdf>
4. NESDB. (n.d.). *Summary of the eleventh national economic and social development plan (2012-2016)* Retrieved from http://www.nesdb.go.th/Portals/0/news/plan/p11/SummaryPlan11_Eng.pdf
5. Na Ranong, A. 2007. *Economic changes from tin mining to tourist industry in Phuket 1941-1987*. Thesis Master of Arts, Department of History, Silpakorn University. [Thai]
6. Phuket Environment Reservation Club. 1997. *Phuket- a variation on the time invariant*. *Taksin Kadee Journal*. 5 (1) August 1997-January 1998, 71-87. [Thai]
7. Seub Nakhasathien Foundation. (n.d.). *Forest concessions; lessons from the blood stream*. Retrieved from <http://www.seub.or.th>. [Thai]
8. Agricultural Research Development Agency (Public Organization [ARDA]). 2013. *Regional data warehouse information "shrimp"*. Retrieved from <http://www.arda.or.th/kasetinfo/south/shrimp/history/01-02.php>. [Thai]
9. Yodpinij, A 2012. *9 lessons for successful shrimp*. Retrieved from <http://www.shrimpcenter.com/page00041.html>. [Thai]
10. Department of Fisheries. 2013. *Fisheries Statistics*. Retrieved from <http://www.fisheries.go.th/it-stat/yearbook>. [Thai]
11. Andaman Organization for Participatory Restoration of Natural Resources (ARR). (n.d.). *Fishing gear that destroys coastal resource*. Retrieved from <http://www.wetlandthai.org/data/gear.html>. [Thai]

12. Chaibul, S. 2011. See Phuket in the wireless industry smoke stacks. Phuket: ARR. [Thai]
13. NESDB. 2011. The study report the development of the south coast. Retrieved from www.nesdb.go.th/LinkClick.aspx?fileticket=x9EiPOCUhv8%3D [Thai]
14. Deuramae M, Samoh A, Waroh P. 2011. Plan Development south, Stage to the (almost) no Part. Retrieved from <http://prachatai.com/journal/2011/08/36670>. [Thai]
15. Public Relations Office Region 5. Conclusion of the meeting of the cabinet, the official site of the 3, Phuket. Retrieved from http://region5.prd.go.th/more_news.php?cid=67&filename=Cabinet [Thai]
16. Chaibul S. (2009, 1 Mach). Development vision Phuket battle Paklok vision. *Thaipost*, p. 7. [Thai]